

Povilas Gaidelis. [Likimo sesės ir broliai.](#) [Latvių ir lietuvių partizanų bendra kova su okupantais](#)

Baltų genčių atstovams lietuviams ir latviams likimas skyrė gyventi šalia. Tiesa, dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių, kartu kovoti su priešais jiems ne dažnai buvo lemta. Jie nesugebėjo susivienyti ir bendrom jėgom pasipriešinti prieš okupantus 1940 metais, nors pokaryje į kovą su priešu drąsiai pakilo. Latvijoje partizaninio karo sąlygos buvo skirtingos nei Lietuvoje. Ten gamtinė aplinka palankesnė, nes didesnis šalies miškingumas. Deja, pas mūsų kaimynus tada buvo kur kas mažiau šaukiamo amžiaus vyrų. Labai daug jų kariavo prieš rusus Vermachto pusėje. Manoma, kad SS latviškoje brigadoje ir kituose daliniuose iš viso dalyvavo apie 140 000 latvių. Apie 50 000 jų žuvo. Dėl šių priežasčių partizaninis karas Latvijoje nepasiekė tokių mastų kaip pas mus.

Aktyviausiai su kaimynais latviais bendradarbiavo ir kartu kovojo Rokiškio krašto partizanai. 1944 metų pabaigoje po Antazavės mūšio, Antanas Streikus ir Kazys Ramanauskas, gelbėdamiesi nuo persekiotojų su 100 partizanų būriu patraukė į Latvijos miškus. Ten jie kurį laiką šliejosi globojami latvių partizanų. 1945 m. birželio 7 d. Antano Streikaus, Balio Pupeikio, Kazio Ramanausko ir Mykolo Kazano vadovaujami 85 partizanai netoli Ziranju, Kudrų miške susikovė su enkavedistais. Po kautynių partizanai patraukė į Agurkiškio mišką. Kitą dieną enkavedistų dalinys, sulaukęs pastiprinimo, vėl puolė partizanus. Mūšis truko visą dieną. Sutemus partizanai sėkmingai vėl pasitraukė į Latviją, į Raudinės miškus. 1945 m. rugsėjo 28 d. šiuose miškuose įvyko dar vienos žiaurios kautynės. Čia žuvo Antanas Streikus ir daug latvių bei lietuvių partizanų: A.Streikaus sūnus Petras, Marijonas ir Jonas Varnos, Kazys Tumėnas, Antanas Stundža, Valė Pupeikytė, Juozapas Pėstinis, Bronius Buičenka, Antanas Vasiliauskas, Liucija Kriaukle - Šaleho, Karlis Calitis, Vytautas Ivaška, Juozas Murauskas, Jonas Šileikis ir Vincas Zamarys. Kovų už Lietuvos laisvę veteranas Antanas Streikus – Tamošiukas (1897.01.02 – 1945.09.28) gimė Maniuliškių kaime Samanių apylinkėje Zarasų apskr. 1919 m. jis buvo priimtas savanoriu į DLK Algirdo II pėstininkų pulką. Pasižymėjo mūšiuose su bolševikais ir lenkais, buvo sužeistas. 1921 m. grįžo į gimtinę, kur buvo aktyvus šaulių sąjungos narys. Praūžus karo audrai, Antanas Streikus tapo aktyvus rezistentas. Deja, anksti žuvo. Jo darbą tęsė sūnus Juozas. Jis ėmė vadovauti būriui, užmezgė ryšius su latvių partizanais. Jakabpilio ir Aknistės vietovėse jis dažnai veikė kartu su latviais. Laikas dar nesulygino buvusių Ilūkstės partizanų vado latvio Stasio Urbono bunkerių Dunavos miške. Trijuose gerai įrengtuose bunkeriuose po kautynių sustodavo latviai ir lietuviai. Po 1945 metų S.Urbono tikslas buvo suvienyti Lietuvos ir Latvijos partizanus kovoje su okupantais. Dėl to okupantai Lietuvos ir Latvijos pasienyje sukoncentravo gausius enkavedistų ir smogikų dalinius. 1945 m. birželio 17 d. 11 val. buvo apsuptas Krišjanso vienkiemis, kur dažnai lankydavosi buvęs policininkas partizanas Keiris su sūnumi. Apie 30 enkavedistų surengė pasalą, tačiau partizanų neaptiko. Matyt šiems ryšininkai pranešė apie pavojų. Tuomet enkavedistai sulaukė Keirio brolių miškininką ir įsakė organizuoti 4 pastotes kareiviams vežti į Ilūkstę. Pakeliui juos pasitiko Fričo ir Juozo Streikaus partizanai, apsupo ir atidengė ugnį. Sužeistiems enkavedistams Romanovskiui ir Popovui pavyko nusigauti iki savo buveinės ir paskambinti į Bebrėnę papulkininkui Škelei. Į kautynių vietą greit atvyko MGB kareiviai. Tačiau ten jie rado tik 7 nukautus enkavedistus. Netrukus Ilūkstės NKVD viršininkas majoras Buninas surinko būrį enkavedistų ir ėmė sekti partizanus. 1945 m. liepos 2 d. atvyko du sunkvežimiai enkavedistų. Rubenės miške, apie 2 km. nuo Rubavos centro, įvyko kautynės. Smogikai buvo apsupti. Liudininkų tvirtinimu, visi jie žuvo. Deja, partizanai nepamatė trečio sunkvežimio, kuris pakeliui buvo sugedęs, todėl atvyko kiek vėliau. Dėl to, netikėtai užpulti krito 6 latvių „Jutis“ būrio partizanai. 1945 m. spalio 24 d. S.Urbono partizanams teko kelias valandas kovoti su dviem okupantų daliniais. Apsupti Dunavos miške vyrai gynėsi, o pritrūkę šaudmenų, nepastebimai

pasitraukė. Jie persikėlė į Eglainės miškus, o vėliau persikėlė į Lietuvą ir čia įsirengė bunkerius.

Kito šiaurės Lietuvos partizanų vado Balio Vaičėno būrio užuomazga buvo dvi grupės vyrų iš gretimų kaimų. Pirmąją sudarė Andrikavos miške besislapstą Kalnočių, Mažeikių, Niaukių ir Vaičėnų kaimų vyrai. Čia susibūrė Albinas ir Balys Dručkiai, Juozas Vaičėnas ir kiti partizanai. Grupei vadovavo didžiausią karinę patirtį turintis Balys Vaičėnas. Antrąją grupę sudarė Deksnių miške besislapstantys Antanašės, Navikų ir Vairišio kaimų vyrai: jų vadas Petras Petkūnas, Antanas ir Stasys Kligiai, Antanas Kundelis, Jeronimas ir Julius Smalinskai,

Petras Pauliukas ir Juozas Žaržojus. Vėliau P.Petkūno grupė prisijungė prie Balio Vaičėno partizanų. Būrio vadu tapo B.Vaičėnas – Lordas, o P.Petkūnas – Kietis tapo jo pavaduotoju. Junginys pasivadino Obelių Vyties būriu. Gretimuose Aleksandravėlės, Kriaunų, Juodupės ir Rokiškio apylinkėse kūrėsi kiti partizanų būriai. Dauguma jų 1944 – 45 m. žiemą prisijungė prie besiformuojančių didelių partizanų junginių: pietryčių Latvijos partizanus centralizuoti mėginusio Tėvynės sargų susivienijimo 2-osios divizijos Ilūkstės pulko, leitenanto Petro Gudo vadovaujamo Lietuvos laisvės armijos (LLA) Juodupės bataliono Gerbatų miške ir leitenanto Mykolo Kazano – Mutkos (vėliau Siaubo) vadovaujamos kuopos Antazavės šile.

Partizanai aktyviai medžiojo partijos aktyvistus. 1946 m. spalio 23 d. Imbrado valsčiuje Suvieko kaime jie apšaudė posėdžiaujantį partinį aktyvą. Buvo nukautas Zarasų Vykdomojo komiteto pirmininkas E.Misiūnas, Suvieko apylinkės pirmininkas P.Berdinkas ir sužeista Zarasų kompartijos instruktorė P.Arulienė. Atlikę užduotį partizanai pasitraukė į Latviją į Ilūkstės rajoną. 1947 m. balandžio 6 d. A.Ivoškos būrio partizanai likvidavo Ilūkstės rajono MVD viršininką Sokolovą, MGB įgaliotinį Usovą ir du kareivius. Latvių partizanų būrys „Jutis“ 1947 m. rugpjūčio 16 d. nušovė Ilūkstės MGB viršininko pavaduotoją majorą Buniną ir vieną kareivį. Po dviejų dienų buvo nušauta agentė Ostrovskaja, kuri vyko į Rubeno apskritį su užduotim. 1947 m. rugpjūčio 27 d. jie apiplėšė siauruką Jakabpilis-Akniste. Pagrobta 30 000 rub., o spalio 25 d. šis traukinukas apiplėštas antrą kartą. Šį kartą partizanų laimikis buvo 35 000 rub.

Trečiais partizanavimo metais, 1946 m. pavasarį Lietuvos miško brolių žvilgsnis vis dažniau krypo į Latvijos teritoriją, nes ten didesni miškai. Jų kontroliuojama teritorija išsiplėtė iki Ilūkstės apskrities Pruodės miško. Keliaudamas Lietuvos-Latvijos pasienio miškais B.Vaičėnas – Lordas su vyrais tapo išsklaidytų Obelių, Kriaunų, Aleksandravėlės, Juodupės partizanų o taip pat Latvijos Garsenės, Pruodės, Slatės bei Skrudalienos valsčių partizanus suvienijusia figūra (iki 1947 m. rudens). Šiaurės rytų Lietuvos ir pietryčių Latvijos pasienyje veikusių partizanų po 1946 m. išblaškymo, vienijimasis buvo baigtas 1947 m. spalį, kuomet prie B.Vaičėno – Lordo Vyties formuotės prisijungė Juozo Streikaus – Stumbro būrys. Dar anksčiau, 1946 m., B.Vaičėno vadovavimą pripažino ir Alfonso Gasiūno – Gandžio bei Voldemaro Silinio (Silinš) – Tėvo partizanų grupės. Abi šios grupės veikė Lietuvoje Juodupės ir Latvijoje Garsenės valsčių sandūroje – Gerbalų ir Garsenės (Trakų) miškuose. Garsenės kuopoje, kuriai vadovavo Silinis (Tėvas) kovojo ir 9 lietuviai. Šių lietuvių dėka latvių partizanų dalinys, netekęs vadovybės Latvijoje, tapo lietuvių Vyties (B.Vaičėno) būrio dalimi. Priešams krečiant miškus Lietuvoje, latviai padėdavo B.Vaičėno būriui surasti slėptuves Latvijos teritorijoje. 1946 m. rugsėjo mėn. Silinio – Tėvo grupė obeliečiams perdavė kulkosvaidį. Taip sustiprino jų ginkluotę. Bendradarbiavimas tęsėsi iki pat Silinio – Tėvo legalizacijos 1946 m. rudenį. Po 1947 m. sausio 7 d. skaudžių netekčių B.Vaičėnas su partiznais vėl pasitraukė į Latviją. Jakabpilio apskrityje Slatės valsčiuje Lucanų kaime Jurio ir Emilijos Ruzgų sodyboje bunkeryje partizanai žiemojo. Čia jiems pavyko užmegsti nuolatinį ryšį su giliau Latvijos teritorijoje miškuose tarp Pruodės ir Slatės susiformavusiu lietuvių ir latvių partizanų junginiu – „Jutis“. Šis junginys pradėjo burtis 1946 m. pavasarį.

Kitas legendinis partizanų vadas Juozas Streikus – Darius pradėjo burti M.Kazano kuopos partizanus po jų vado žūties Dusetų valsčiuje Jaskoniškių k. 1945 m. liepos mėn. 7 d. Iki 1947m. rudens į J.Streikaus būrį įstojo ir keliolika latvių. Čia tarpais apsilankydavo Streikų seserys: Ona Streikutė - Rūta ir Valė Streikutė – Piemenaitė. Šiame jungtiniame lietuvių-latvių miško brolių būryje buvo 37 kovotojai. Glaudūs ryšiai siejo latvių partizanų vadą Janį Ruzgį ir lietuvį Juozą Streiką. Trys broliai Ruzgiai: Janis, Vytautas ir Pranas buvo partizanai, o sesuo Valentina – ryšininkė, kuri, esant reikalui, puikiai valdė ir ginklą. Vadų pasitarimuose J.Ruzgis kvietė Lietuvos ir Latvijos partizanus susivienijus pakilti į žūtbūtinę kovą su okupantais. 1947 m.

Alfredas Škėlė – Džonis. Lietuviai: Benediktas Povilaitis – Benis, Jonas Rutkus – Jurginas, Alfonsas Krikščiūnas – Šermukšnis, Kazys Krikščiūnas – Smilga, Jonas Krikščiūnas – Neiranas, Anicetas Rutkus – Tervinskas, Pranas Gelažius – Klonis, Direktorius. Jų tarpe jauniausiam buvo 19, o vyriausiam – 48 metai. Latvis Modris Zihmanis, kuriam pavyko iš bunkerio išbėgti, prisimena: „Buvome apsupti. Viršum bunkerio sproginėjo minosvaidžių minos ir granatos. Partizanai ryžosi gintis iki mirties. Jie susprogdino gynybai parengtas minas, kurių smogikai nerado ir neišminavo. Partizanai atsišaudė pro abi išėjimo angas. Daugelis buvo sužeisti. Mūšis truko 3 valandas. Atrodė jis neturės pabaigos. Prasiveržti neįmanoma: smogikų kariniai daliniai minosvaidžiais apmėtė bunkerį. Viskas aplinkui degė. Ugnis veržėsi per sproginę padarytus plyšius.

Iš bunkerio galo atbėgo Benediktas. Kraujuojantis, sunkiai sužeistas. Jam skeveldros suskaldė alkūnės kaulus. Nevaldoma ranka bejėgiškai karojo. Tiksliau tik tai, kas buvo iš jos likę. Vyrai paskubomis sustabdė kraujavimą, sutvarstė žaizdas. Jis nedejavo. Valios pastangomis sveiką ranką laikė automatą ir sakė, kad dar galės šaudyti kita ranka. Ugnies ir sproginų pragare vieni jau merdėjo, gyveno paskutines minutes, o kažkam prasidėjo isterija... Daugelis mūsų jau buvo žuvę, gulėjo čia pat ant žemės šalia besikaunančių. Gyvieji duso nuo dūmų. Dar po keliolikos sproginų bunkerio lubose prasivėrė platus plyšys. Degė gultai, sienos. Užsiliepsnojo net partizanų apranga. Pro plyšius veržėsi gaivūs oras, dar palaikantis gyvybę. Pylėsi skeveldrų lietus. Iš ilgojo bunkerio galo atbėgo sužeistas būrio vadas Pranas Gelažius – Klonis. Pasilenkęs prie Benedikto, pamatė subintuotą ranką, apsikabino. Abu jie buvo stiprūs, galingi, narsūs vyrai, atlaikę daug kautynių. Įgriuvo bunkerio lubos. Kareiviai pripylė į bunkerį benzino ir padegė. Sužeistieji degė gyvi.“ Ilės bunkeris buvo ypač svarbus „Jutis“ ir „Dauguvos vanagų“ susitikimų punktas. Tai buvo savotiška tvirtovė, suręsta iš rąstų ir paruošta gynybai. Jie turėjo savo elektros stotį, teritorija buvo užminuota. Šiame bunkeryje, beviltiškoje didvyriškoje kovoje su okupantais buvo parašyta latvių ir lietuvių partizanų priesaika: „Mes gimėme prie Baltijos laisvi, mes žūstame, kad liktume laisvi.“ Ar ne šių jaunų žmonių laisvės dvasia gyveno mumyse per ilgus okupacijos metus ir prasiveržė galingu impulsu Atgimimo metais, pašaukusi mus į Baltijos kelią? Deja, jau po Atgimimo Latvijos ekskomunistai neleido tyrinėti mūsų vietos ir uždraudė didvyrius palaidoti karių kapinėse. Tačiau latviai nepaisė draudimo ir surinkę palaiškų likučius, juos palaidojo Dobelės karių kapinėse. Dabar bunkeris dalinai atstatytas. Jo viršuje iškilo monumentas žuvusiems didvyriams. Iki 1953 metų Latvijoje žuvo 2422 partizanai, o kartu su suimtais ir sušaudytais – 2905. Daugiau nei 2000 sovietinių okupantų amžiams atgulė šioje žemėje.

Balys Vaičėnas – Liubartas) su keliais būrio kovotojais žuvo išduotas 1951 m. balandžio 10 d. Strazdų kaime prie Balošo ežero Utenos apskrityje. Detaliau apie šią tragediją galite skaityti straipsnyje: „Jie žudė Lietuvos žmones prisidengdami miško brolių vardu.“ Ilgiausiai išsilaiškė broliai Streikai. Likę dviese jie gyveno Plunksnuočių miško bunkeryje. Per buvusių ryšininkus giminaičius, partizanus pasiekdavo raginimai pasiduoti. Gavę raštišką Vidaus Reikalų ministro generolo Liaudžio garantiją, 1958 m. liepos 18 d. Juozas ir Izidorius Streikai bei Vladas Krasauskas pasidavė Obelių rajono milicijos viršininkui Kišonui. Neilgai pabuvę laisvėje Streikai ir Krasauskas 1961 m. rugsėjo mėn. buvo suimti. 1962 m. birželio mėnesį teismo nuosprendžiu Izidorius Streikus ir Vladas Krasauskas buvo nuteisti po 15 metų, o Juozas Streikus – mirties bausme sušaudant. Šis atvejis eilinį kartą parodo ką reiškia komunistų „garantijos“ ir jų „garbės“ žodis.